

گوش بختیارها؛ دیکه پانچ

از تحقیقات و مطالعات ایلی و عشایری
مرکز پژوهشهای مردم‌شناسی و فرهنگ عامه
بیژن کلکی

گوش بختیارها بازبان فارسی دگرگونیهای دارد که ما باختصار در این بررسی از لهجه بختیارهای روستای پاگچ یادآور میشویم. این گوش از زردکوه بختیاری و پیرامون چهارمحال و نواحی پشتکوه و دامنه‌های ایذه و دزفول و رامهرمز و نواحی خوزستان در میان قریه‌ها و قصباتی که مسکن ایلات و عشایر بختیاریست با اختلاف اندکی تکلم میشود.

اسم جمع

در گوش بختیاری اسم را سه گونه جمع می‌بندند:

۱- گیل gel مانند کَرگیل korgel پسران
۲- آ â مانند تیا tiâ چشمها
۳- اون un مانند خیشون xişun خویشان
تصغیر

علائم تصغیر نیز سه گونه میباشد که عبارتند از:

۱- سِج ce کیچ kice کوچه
۲- ز ze مَوریز murize موجه
۳- کِ ke کَرک koreke پسرک

ضمیر منفصل

مُو mo من ایما imâ ما
تو to تو ایسا isâ شما
هُو ho او هُونو hono ایشان

مثال

مَوارم mo erom من میروم
تَوارِی to eri تو میروی
هُوار ho era او میروم
ایما اریم imâ erim ما میرویم
ایسا ارین isâ erin شما میروید
هُونو اران hono eran آنها میروند

ضمیر اشاره

برای ضمیر اشاره دوصیغه موجود میباشد مانند:
هُو ho آن اشاره بدور، مفرد
هُونو hono آنان اشاره، جمع
یُو yo این اشاره بنزدیک، مفرد
یُونو yono اینان اشاره بنزدیک، جمع
قیود:

۱- قید زمان ۲- مکان ۳- مقدار ۴- وصف:

۱- قید زمان

دیر dir دیر
زی zi زی
شو çov شو
نزدیک nezik نزدیک
پارسال pâr پارسال
دیشب duç دیشب

۲- قید مکان:

ایچو icu ایچو
اوچو ucu اوچو
پشت peçt پشت
روبرو riberi روبرو

۳- قید مقدار

زیاد، فراوان fera زیاد، فراوان
یکسره yejâ یکسره
بسیار xeyli بسیار

۴- قید وصف:

آسون âsun آسون
سوار soâra سوار

آورده بودیم	evirdabizim	راورد بیزیم	خندان	handun	هندون
آورده بودید	evirdabizin	راورد بیزین	پیاده	piâda	پیاد
آورده بودند	evirdabizen	راورد بیزن	دشوار	doçxâr	دشخار

ادوات استفهام ؛

میآورم	eyârom	ایارم	کدام	kom	کم
میآوری	eyâri	ایاری	کجا	koje	کج
میآورد	eyâra	ایار	چه	ce	چ
میآوریم	eyârim	ایاریم	چنده	cana	چن
میآورید	eyârin	ایارین	کیست	kina	کین
میآوردند	eyâren	ایارن	کی	ki	کی
			کی	key	کی
			مگر	mar	مر
			کو	koni	کنی

۵ - مضارع التزامی :

بیاورم	byârom	بیارم	کیفیت صرف افعال - برای مثال نحوه صرف فعل آوردن «راوردن» در زمانهای گوناگون در وجوه مختلف در زیر آمده است .
بیاوری	byâri	بیاری	
بیاورد	byâra	بیار	
بیاوریم	byârim	بیاریم	
بیاورید	byârin	بیارین	
بیاوردند	byâren	بیارن	

۱ - ماضی مطلق :

بیاورم	byârom	بیارم	آوردم	evirdom	راوردم
بیاور	byâr	بیار	آوردی	evirdi	راوردی
بیاورد	byâra	بیار	آورد	evird	راورد
بیاوریم	byârim	بیاریم	آوردیم	evirdim	راوردیم
بیاورید	byârin	بیارین	آوردید	evirdin	راوردید
بیاوردند	byâren	بیارن	آوردند	evirden	راوردند

۲ - ماضی استمراری :

بیاورم	byârom	بیارم	میاورم	evirdom	راویوردم
بیاور	byâr	بیار	میاوردی	evirdi	راویوردی
بیاورد	byâra	بیار	میاورد	eivird	راویورد
بیاوریم	byârim	بیاریم	میاوردیم	eivirdim	راویوردیم
بیاورید	byârin	بیارین	میاوردید	eivirdin	راویوردید
بیاوردند	byâren	بیارن	میاوردند	eivirden	راویوردند

۳ - ماضی نقلی :

ارزیدن	arzesten	آرزستن	آورده ام	evirdoma	راوردم
برخاستن	vosten	وستن	آورده ای	evirdya	راوردی
توانستن	taresten	تیرستن	آورده است	evirda	راورد
			آورده ایم	evirdima	راوردیم
			آورده اید	evirdina	راوردید
			آورده اند	evirdena	راوردند

۴ - ماضی بعید :

			آورده بودم	evirdabizom	راورد بیزم
سفید	espid	اسپید	آورده بودی	evirdabizi	راورد بیزی
شکم	eçkam	اشکم	آورده بود	evirdabiz	راورد بیز
انگشت	engost	انگست			

۷ - امر

بیاورم	byârom	بیارم	آوردم	evirdom	راوردم
بیاور	byâr	بیار	آوردی	evirdi	راوردی
بیاورد	byâra	بیار	آورد	evird	راورد
بیاوریم	byârim	بیاریم	آوردیم	evirdim	راوردیم
بیاورید	byârin	بیارین	آوردید	evirdin	راوردید
بیاوردند	byâren	بیارن	آوردند	evirden	راوردند

۸ - افعال لازم :

ارزیدن	arzesten	آرزستن	میاورم	evirdom	راویوردم
برخاستن	vosten	وستن	میاوردی	evirdi	راویوردی
توانستن	taresten	تیرستن	میاورد	eivird	راویورد
			میاوردیم	eivirdim	راویوردیم
			میاوردید	eivirdin	راویوردید
			میاوردند	eivirden	راویوردند

نمونه‌ای از گویش بختیاری

در زیر نمونه‌ای از گویش بختیاری بترتیب حرف الفبا آورده شده است .

آ - ا :

جمعه	âdina	آدین	آورده ام	evirdoma	راوردم
بهانه	âlân	آلان	آورده ای	evirdya	راوردی
آلو	âli	آلی	آورده است	evirda	راورد
آستین	âftin	آفتین	آورده ایم	evirdima	راوردیم
آب	âo	آو	آورده اید	evirdina	راوردید
			آورده اند	evirdena	راوردند

***

سفید	espid	اسپید	آورده بودم	evirdabizom	راورد بیزم
شکم	eçkam	اشکم	آورده بودی	evirdabizi	راورد بیزی
انگشت	engost	انگست	آورده بود	evirdabiz	راورد بیز

سنگ چین	colku	چلکُو	انگور	engir	انگیر
واژگون	cavâsa	چواس	سنگ	bard	«ب» بَرَد
حرف یاوه	celocu	چِلچُو	صدا	bâng	بانگ
اشک	hars	(ح و ه) حَسّ	خاله	boti	بَتی
نوعی طالبی	hermu	حِرْمُو	گنجشک	bengeçt	بَنگِشْت
خنده	handa	حَنَد	مردمک	bivinak	بِیوینک
اشاره	haçâra	حِشَار	نخ	band	بَنَد
هیزم	hima	هِیْم			(پ)
گیلی	harharin	هَرهَرین	مرد	pyâ	پیا
گیل	harra	هَرّ	خالی ، لخت	pati	پَتی
تخم مرغ	hâya	هَای	پهلو	pahli	پَهلی
خاکستر	hol	هَلّ	کثیف	parcal	پَرچَل
دائی	hâlu	هَالُو	پشم	paç	پَش
		(خ)	مگس	paçxa	پَشَخ
خوابیدن	xosiden	خُوسیدن	پول	pil	پیل
خواهش	xâheçt	خَاهِشْت	گوساله	pârina	پَارین
خواب	xov	خُو	پرستو	peleçtuk	پَلِشْتوک
خوف	xâf	خَاف			(ت)
خون	xin	خِین	آتش	taç	تَش
خورشید	xor	خُور	عمو	tata	تَات
پیرزن	xosi	خُسی	سیلی	tamac	تَلْمِج
		(د)	جوجه	tilmorx	تیل مرغ
کرکس	dâl	دَال	چشم	ti	تی
دختر	dodar	دَدَر	تاریک	târ	تَار
پیدا	dyâr	دِیَار	تبر	tavar	تَوْر
ترانه عروسی	duvâlâli	دُوآلالی	طوفان	tufun	تُوْفُون
درخت	dâr	دَآر			(ج)
مادر	dâ	دَا	بانگ زدن - صدا	jâr	جَار
در - درگاهی	darga	دَرگ	جوان	jovun	جَوُون
		(ر)	پیراهن	jova	جَوو
روشن	ruçen	رُوشین	جیب	jif	جِیْف
روپاه	ruvâ	رُوآ	پسریچه	jegele	جِغِلِد
صورت	ri	رِی	کاسه چوبی	jefena	جِغین
طناب	rasn	رَسَن			(چ)
ریگ	riz	رِیز	چوب	cuq	چُوق
حرف راست	rok	رَک	چشمه	caçma	چَشْم
		(ز)	تپه	coqâ	چَقَا
خسته	zamand	زَمَنَد	خمیدگی	cam	چَم
زانو	zuni	زُونی	نوعی لباس محلی	cuxâ	چُوخَا
زن - همسر	zina	زِین	چنان	conu	چَنُو

خط	ker	کیر	آنطرف	zuvâla	زووال
انگشت	kelik	کلیک	اینطرف	zi vâla	زیوال
جغد	kokovang	کوکو ونگ	از اینجا	zicu	زیجو
کدبانو - پیرزن	keyvanu	کی و نو (س)	منگوله	zelzela	زلزل (س)
برادر	gagu	گگو	صبح	sow	سو
گاو	gâ	گا	سوزن	sizen	سیزن
برزگر	gap	گپ	سبک	sevek	سیوک
گونه	golop	گلوپ	سبد	sala	سل
گوساله	govar	گور	سبز	soz	سوز
گاوچران	gâlovan	گالوان (ل)	سیب	siv	سیو
پا	leng	لینگ	سوراخ	silâ	سیلا
دیوانه	liva	لیو	ناودان	sil	سیل
لب	liv-lov	لیو - لو (م)	تماشا	seyl	سیل (ش)
مرد	mart	مرت	هندوانه	çumi	شومی
مرغ	morx	مرخ	نسیم	çomâl	شمال
مژه	merzeng	میرزنگ	شب	çow	شو
گوسفند	miç	میش	غروب	çum	شوم
گنجشک	malic	ملیج	شلوار	çolâr	شولار
			ماده گاو دوساله	çangul	شنگول (غ و ق)
تشک	mâli	نالی	فلاخن	golmâ sang	قلماسنگ
دماغ	noft	نفت	تاراج	qârat	غارت
پنجره	nimdari	نیمداری	فریادزدن	qâreniden	قارنیدن
نشستن	neçasten	نشستین	زیاد - فراوان	qalva	قلو (ف)
دنبال	neyâ	نیا (و)	فراوان	farra	قر
عطسه	vaçxa	و شخ	پرواز	fer	فیر
گاونر	varzâ	ورزا	جوجه پرندگان	fara	قر (ک)
یاد	vir	ویر (ی)	ملخ	kolo	کل
نیمتنه زنانه	yal	یل	کنار	kel	کیل
آهسته	yavaç	یواش	پسر	kor	کر